

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון שצח

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת כי תצא, תש"פ

פרשת כלאי זרעים וכלאי בהמה

פיסקא כ-כב

האם יכול לאסור כרם של חבירו בכלאי הכרם

[כ]

(כב, ט) לא תזרע כרמך כלאים. בספרי¹ סימן ר"ל, אין לי אלא

(כב, ט) לא תזרע פרמך פלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע
ותבואת הפרם:

(א, ט) "רבי יהודה אומר אינו כלאים עד שיהו שני חטים ושעורה או חטה ושתי שעורים או חטה ושעורה וכוסמת".

וצריך ביאור מה טעמו של רבי יהודה, והרי כלאים הם לשון ערבוב, ומנין דאינו חייב עד שיזרע שני חטים ושעורה כו', ומבאר המשך חכמה, דרבי יהודה סובר דשם שדה אינו אלא כאשר יש בה תבואה, וכיון שבראש המקרא כתוב "שדך", משמע, שהשדה הזו שיש בה תבואה, אל תזרע בה כלאים, דהיינו לזרוע בה ערבוב, ובא ללמד שאיסור כלאי זרעים זה רק אם זרע כלאים על מין אחר, לפיכך אינו חייב בכלאי זרעים עד שיזרע שני חטים ושעורה, דבעינן שיהיה חטה אחת לשם שדה, ועוד חטה ושעורה בשביל כלאים או חטה ושתי שעורים כו'.

וכל זה רק אם כתוב שדה בראש המקרא, אבל אם היה כתוב שדך שסמוך לכלאים, והיה כתוב "לא תזרע שדך כלאים", הייתי מפרש כפשוטו, שלא יזרע כלאים בשדה, שהשדה הוא ממין הזריעה של הכלאים, דהיינו שעכשיו שהוא זרע כלאים, היא שדה על ידי זריעת הכלאים, ובאמת לא היתה שדה לפני כן, אבל כשמפך הסדר וכותב שדה בראש המקרא, משמע שהשדה נקרא שדה גם לפני הזריעה, ולא בגלל זריעת הכלאים, לפיכך דורש רבי יהודה שאין כלאים אלא בשתי חטיין ושעורה. ועל פי זה מובן מדוע שינה הכתוב את סדר הפסוקים בכלאי הכרם ובכלאי הזרעים, להורות, שאין חייב בכלאי זרעים עד שיזרע שני חטים ושעורה.

ולאור זה מתבאר היטב גירסת הגר"א בספרי, דדוקא רבי יהודה דריש מלשון "לא תזרע" לרבות כרם שאינו שלך, דשינוי סדר הכתוב, אינו מלמד כלום. אבל לרבנן שלא סוברים כרבי יהודה בכלאים, צריך טעם אחר מדוע הפך הכתוב הסדר, אלא על כורחך דבא ללמד, שאינו חייב אלא בכרם שלו, אבל רבי יהודה אינו יכול לסבור שהפך הכתוב הסדר להורות דאינו חייב אלא בכרם שלו, דהרי הפך הכתוב הסדר להורות על חיוב כלאי זרעים, אם

¹ [כ] תוכן דבריו, דתניא בספרי (תצא, פיסקא רל) "אין לי אלא כרם שלך, כרם של אחרים מנין, תלמוד לומר לא תזרע כרמך כלאים מכל מקום" ע"כ. פירוש הספרי, דלשון "כרמך" משמע רק כרם שלך, ולומד מלשון "לא תזרע", בסתם, דבא ללמד על כל מקום שתזרע, אפילו שאינו שלך. והגר"א גרס בסוף דברי הספרי "כדברי רבי יהודה". ויש לדקדק מנין דלא קאי רק כרבי יהודה, ועל איזה רבי יהודה מתכוון הספרי. ונלמד מפרשי הספרי בזה. ולא נאריך בהבאת שיטת מפרשי הספרי, ומה שהיה קשה למשך חכמה עליהם, שאין זה מטרת הביאור. אלא נבאר את דברי המשך חכמה, שהם פירוש ייחודי על הספרי - לפי ביאור הגר"א.

דהנה יש לשים לב לשינויי הלשון בפרשת כלאי זרעים לפרשת כלאי הכרם, דבפרשת כלאי זרעים כתוב בתחלה "שדך", ולאחר מכן פעולת הזריעה, ובכלאי הכרם הפך הסדר. דכתיב בכלאי זרעים (ויקרא יט, יט) "שדך לא תזרע פלאים", וכתוב בכלאי הכרם כאן "לא תזרע פרמך פלאים", וצריך לומר, דהטעם שהפך הכתוב את הסדר, ללמד, שלא תלמד מלשון "לא תזרע" בסתם, לאסור כרם שאינו שלך, אלא הפך הכתוב הסדר, ללמד דדוקא כרם שלך נאסר ולא כרם של אחר, לפיכך סמך כרמך לכלאים.

והנה בספרי איתא, ד"לא תזרע" בא ללמד שאוסר כרם שאינו שלו, ואינו לומד מדהפך הסדר שאינו אסור כרם שאינו שלו, והטעם בזה מתבאר על פי גירסת הגר"א, דגרס "כדברי רבי יהודה". דלהלן יבואר דרבי יהודה לומד הלכה אחרת לגמרי ממה שהפך הכתוב הסדר בין כלאי זרעים לכלאי הכרם, ורק לפי רבי יהודה ששינוי הסדר בא להורות דבר אחר, יש ללמוד מ"לא תזרע" לאסור כרם שאינו שלך, אבל לרבנן שחולקים על רבי יהודה ולא לומדים הלכה משינוי הסדר, על כורחך בא שינוי סדר הפסוקים ללמד שאין לאסור אלא כרם שלו, לכן סמך הכתוב כרמך, לכלאים.

דהנה נחלקו רבנן ורבי יהודה מתי חייב בכלאי זרעים. דו"ל המשנה בכלאים

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

כרם שלך, כרם של אחרים מנין, תלמוד לומר לא תזרע כרמך מכל מקום. והגר"א גריס פה כדברי רבי יהודה. ולעניות דעתי נראה דרבנן דרבי יהודה לא מצי דרשי רבי יהודה, דהנה בכלאי זרעים כתיבא (ויקרא יט, יט) שדך לא תזרע כלאים, והכא כתיב לא תזרע כרמך כלאים, וכתוב כרמך אצל כלאים, להורות דוקא כרמו ולא של חבירו, דשל חבירו אינו נאסר. אבל רבי יהודה סובר בפרק א, ט דכלאים, דאינו כלאים עד שיהיו שני חטים ושעורה, אם כן דריש שדך, היינו שיהא שדה מחטים או שעורה ואחרי כן יזרע עוד חטה ושעורה, דהוי כלאים לבד משדך, אם כן, אם הוה כתוב לא תזרע שדך כלאים, אז אמינא דבחיטה ושעורה סגי, דשדה הוי מין דזריעה [ולא דמי² להא דדריש רבי יאשיה (ברכות כב, א. ועוד) גבי כלאי כרם שיזרע חטה ושעורה וחרצן, משום

כרם שלך, כרם של אחרים מנין, תלמוד לומר לא תזרע כרמך מכל מקום. והגר"א גריס פה כדברי רבי יהודה. ולעניות דעתי נראה דרבנן דרבי יהודה לא מצי דרשי רבי יהודה, דהנה בכלאי זרעים כתיבא (ויקרא יט, יט) שדך לא תזרע כלאים, והכא כתיב לא תזרע כרמך כלאים, וכתוב כרמך אצל כלאים, להורות דוקא כרמו ולא של חבירו, דשל חבירו אינו נאסר. אבל רבי יהודה סובר בפרק א, ט דכלאים, דאינו כלאים עד שיהיו שני חטים ושעורה, אם כן דריש שדך, היינו שיהא שדה מחטים או שעורה ואחרי כן יזרע עוד חטה ושעורה, דהוי כלאים לבד משדך, אם כן, אם הוה כתוב לא תזרע שדך כלאים, אז אמינא דבחיטה ושעורה סגי, דשדה הוי מין דזריעה [ולא דמי² להא דדריש רבי יאשיה (ברכות כב, א. ועוד) גבי כלאי כרם שיזרע חטה ושעורה וחרצן, משום

[כא - המשך]

האם לוקה על לאו דכלאי הכרם של אחר

ובאמת⁴ צריך ביאור אם לקי על לאו דכלאי זרעים לרבנן, דשל

וחרצן יחד, זה הטעם של רבי יאשיה. אבל בכלאי זרעים, אם היה כתוב שדה סמוך לכלאים, הייתי מפרש כפשוטו, שלא יזרע שדה כלאים בזריעה זו, כמבואר בהערה הקודמת.

³ תמצית דבריו: מדכתיב "כרמך", משמע שכרם של אחר אינו נאסר. אבל מדכתיב "לא תזרע", לומדים בספרי שאפילו כרם של אחר נאסר. ולפי גירסת הגר"א, זה דוקא לרבי יהודה, שלומד משינוי סדר הכתוב בכלאי הכרם לכלאי זרעים – שבזרעים כתב זריעה סמוך לכלאים, ובכרם כתב כרם סמוך לכלאים - הלכה אחרת, לכן לומד מלא תזרע לאסור כרם של אחר. אבל לרבנן, מדשינה בכרם, וכתב "כרמך" סמוך לכלאים, שמע מינא, דדוקא "כרמך" יכול לאסור.

[כא]

⁴ [כב] לפני שנבאר את תוכן דבריו, יש להקדים. דהנה איסור כלאי הכרם חמור מאיסור כלאי זרעים, דכלאי הכרם אוסר בהנאה את הכלאים, כדכתיב בקרא כאן "לא תזרע פְּרָמֶךָ פְּלִאִים פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּה אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֵת הַפְּרָם", מפורש דקדש המלאה, אבל בכלאי זרעים לא נאסרו הזרעים. והכי תנן במשנה בכלאים (ח, א) "כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים ואסורין בהנאה, כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרין

כן יש לתמוד מלשון "לא תזרע" דבא ללמד שחייב בכרם שאינו שלו, לכן אמרו בספרי "כדברי רבי יהודה". ומיושב הכל בסייעא דשמיא. זה תוכן דבריו, ועיין הערה הבאה.

ויש לתמוה מדוע לא מביא המשך חכמה ראייה גדולה לדברי הגר"א, ממשנה בכלאים (ז, ד-ה), ומובא להלן בפסקא כב, דרבי עקיבא סובר שאין אדם אוסר כלאי הכרם שאינם שלו, וכך סוברים אליביה רבי יוסי ורבי שמעון].

² [להקל על הלומד, חילקתי הערה זו בנפרד]. רצונו לומר, דהנה נתבאר שאי אפשר ללמוד לאסור כלאי זרעים אלא אם זורע שני חטין ושעורה, אלא כאשר כתוב שדך בראש המקרא, אבל אם היה כתוב "לא תזרע שדך", הייתי אומר שחייב בחטה ושעורה לבד. ולכאורה יש להקשות על זה, דתניא (ברכות כב, א) "רבי יאשיה אומר: לעולם אינו חייב [בכלאי הכרם] עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד", [וכן נפסק להלכה יורה דעה, רצו, א], מבואר דאף על פי שבכלאי הכרם לא כתוב שדך בראש המקרא, אלא כתוב "לא תזרע פְּרָמֶךָ פְּלִאִים", לומד רבי יאשיה דאינו חייב אלא אם זורע יחד עם החרצן גם כלאים של זרעים.

ומבאר המשך חכמה, דשם הוא טעם אחר לגמרי, דלשון זריעה אינו נופל בכרם כלל, לפיכך, אי אפשר לפרש שלא יזרע כלאים בכרם, דהיינו חטה לבד עם חרצן, דלשון זריעה אינו נופל על זריעת חרצן, אלא לשון נטיעה, אם כן אין זריעה של כלאים, דחרצן אינו זריעה אלא נטיעה, וכיון שכתוב שלא יזרע כלאים, על כורחך הכונה שלא יזרע כלאים של זריעה בכרם, והיינו חטה ושעורה שהם זריעה של כלאים – בכרם, דהיינו חטה ושעורה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

סוברים שאינו אוסר, ועל זה הביאו במשנה ה' דהם בשיטת רבי עקיבא רבם, [ופסקו בש"ס כרבי יוסי ורבי עקיבא וכן הלכה], והקשו התוס' על דברי רבי יוסי ורבי שמעון דאמרו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והרי הזורק נבלה או חלב בקדרה של חברו אוסר קדרת חברו, ונדחקו התוס' בזה מאוד.

אבל לאור המבואר, דבכרם של חברו אין לאו כלל, לא קשה מידי, דמה שאמרו רבי יוסי ורבי שמעון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אין כוונתם שבכל איסור אין אדם אוסר, דודאי איסור שאסור גם בשל חברו, אוסר את של חברו, אבל בכלאים אין לאו בכלאי הכרם של חברו, לפיכך אין אוסר, ולא מפני שאין אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו. [ואף על פי שאמרו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הוא לשון מושאל, כדמצינו אין ספור פעמים בלשונות הש"ס. ועיי' להלן]. ובוה מיושב היטב קושיית התוס', זה תוכן דבריו בסייעתא דשמיא.

[ואף על פי שדבריו נראים פשוטים, מכל מקום יש כאן ביאור עמוק. דהנה באמת מה שמתרץ המשך חכמה את קושיית התוס' דשאני כלאי הכרם דכתיב כרמך, כבר תירצו כן הרבה מרבתינו הראשונים, דכך כתב הרא"ש במשנה כלאים (שם), והאשכול (חלק ג, שחיטת חולין עמוד 31), וכן כתב הברטנורא במשנה בכלאים (שם), ואף הר"ש כתב כן שם (ועיי' במעדני ארץ כלאים ה, ח שנושא ונותן בביאור כונת הר"ש, ומפרש דאין זה תירוץ חדש), וכן כתב בתוס' חיצוניות בשיטה מקובצת מנחות (טו ב אות ד) בשם ר"ח כהן. ועוד.

אלא שהמשך חכמה מבאר נקודה עמוקה, שתירוץ הראשונים אינו עולה אלא אם נפרש שאין איסור לאו בכלאי כרם חברו, אז שפיר יש לומר שאינו דומה איסור כלאי הכרם לשאר איסורים, דכלאי הכרם בשל חברו אינו נאסר כלל, מה שאין כן איסור נבלה וכדו' אסור בשל חברו כמו בשל עצמו, אבל אם נאמר שיש איסור בכלאי חברו, אי אפשר לתרץ דשאני כלאים דכתיב כרמך, דמכל מקום קשה, מאי שנא כלאים משאר איסורים דאוסר בשל חברו. וזה באמת מה שהתכוון המשך חכמה לבאר כאן.

ומה שכתבנו דלפי זה, מה שאמרו במשנה הטעם שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא לשון מושאל, כך משמע מדברי האשכול (חלק ג, שחיטת חולין עמוד 32) שכתב דאין ללמוד מרבי יוסי ורבי שמעון שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דשאני כלאי הכרם דכתיב בהם כרמך, משמע דאין זה בגלל הכלל שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא לשון מושאל.

והנה עולה מדברי המשך חכמה, דבאמת לאו דכלאי הכרם קל מלאו דכלאי זרעים לענין חברו, דכלאי הכרם של חברו אינו לוקה ובכלאי זרעים של

באכילה, וכל שכן בהנאה". והנה לעיל נתבאר בפסקא כא דלרבנן אין אוסר כלאי הכרם של חברו, דלכן כתיב כרמך כרמך לכלאים, ללמד שאינו אוסר רק כרמך ולא כרם של חברו, אבל בכלאי זרעים אין שייך לדון בזה, כיון שאין נאסר.

ולאור זה נבוא לבאר תוכן דבריו, דיש לחקור, האם לרבנן לוקה אם עושה כלאי הכרם בשל חברו. דיש לומר, שכשם שאין נאסר כרם חברו, הוא הדין דאינו לוקה, כיון שהלאו של לא תזרע כתוב סמוך לכרמך דכתיב "לא תזרע פְרֶמֶךָ פְּלִאִים", וכשם שאין נאסר כרם חברו דכתיב כרמך, הוא הדין דאינו לוקה, וכל זה דוקא בכלאי הכרם, אבל בכלאי זרעים דלא ילפינן מידי על זרע חברו, הוא הדין דלוקה על כלאי זרעים של חברו. אלא שלפי זה הוא תימה לומר, שכלאי הכרם שהם חמורים בכל מקום שנאסרים בהנאה כמבואר לעיל, יהיו קלים יותר מכלאי זרעים, דעל כלאי חברו אינו לוקה, ועל כלאי זרעים של חברו לוקה.

ויש מביאים ראיה, דכלאי הכרם שאינו שלו לוקה אף על פי שאינם נאסרים, דתנן בכלאים (ז, ה) "אמר רבי יוסי, מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית, ובא מעשה לפני רבי עקיבא ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו", מבואר דרבי עקיבא סובר דאין אדם אוסר כלאי הכרם שאינם שלו, דפירות שביעית הפקר הן, ולכן אין הכרם שלו ואינו נאסר, ואף על פי כן תנן במכות (כא, ב) "יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין: החורש בשור וחרמור, והן מוקדשין, וכלאים בכרם, ובשביעית, ויום טוב, וכהן ונזיר בבית הטומאה", מבואר דבשביעית לוקה משום לאו דכלאי הכרם אפילו שאינם שלו. והש"ס (שם) מעמיד המשנה כרבי עקיבא, שמע מינא דאף על פי שאין נאסר כרם חברו, מכל מקום לוקה.

אבל יש לדחות ראיה זו, דהנה רבינו שמשון משאנץ כתב בפירושו למסכת כלאים במשנה הנראה לעיל (ז, ה), דדוקא הענבים שבכרם הפקר בשביעית, אבל הגפנים אינם הפקר בשביעית, דאין שביעית חל על העצים, לפיכך הגפנים עצמן נאסרים מחמת איסור כלאי הכרם, דשלו הם ואינם הפקר דלא חל עליהם שביעית, אם כן לפי דברי הר"ש משאנץ אין ראיה כלל, דהא דלוקה במתני' דמכות, היינו מחמת הגפנים דנאסרו.

ועל פי זה יתיישב היטב מה שהקשו התוס' ביבמות (פג, ב), דמביא שם הש"ס מתניתין דכלאים, דתנן לעיל מההיא מתני' דרבי עקיבא (כלאים ז, ד) וז"ל "המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חברו הרי זה קדש וחייב באחריותו, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" ע"כ, מבואר דתנא קמא סובר דאוסר כרם של חברו, ורבי יוסי ורבי שמעון

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

כיון דהיכא דכרס אינו שלו ליתא הך לאו, אם כן האיסור אינו רק על של עצמו, אם כן שוב שפיר אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ודו"ק⁵.

[כב]

(כב, י) לא תחַרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו:

מה הטעם שאסרה תורה לחרוש בשור וחמור יחדיו

(כב, י) לא תחַרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו. בטעם⁶ הדבר כתבו (מדרש

כתבו, דהשור מעלה גרה והחמור רואה ומצטער, וטעם זה הוא רק כפי שיטת הרמב"ם שמהתורה אסור רק מין טהור עם מין טמא, אבל לראשונים הנ"ל דמהתורה יש איסור גם בשני מינין טהורים, או שני מינין טמאים, אין שייך טעם זה. [אבל יש לדקדק לפי זה על הרא"ש, שבפירושו לתורה כתב טעם זה, ובפסקיו (כלאים סימן ה) חולק על הרמב"ם, וסובר שמהתורה אסור אף בשני מינים טהורים או בשני מינים טמאים. ובדוחק יש לומר, שכשכתב את פירושו לתורה סבר כשיטת הרמב"ם].

[והטעם שאסרו מדרבנן אפילו ששניהם מין טהורים, או ששניהם מין טמאים, דגזרו חכמים משום לא פלוג, ועשו סייג לתורה].

ועל פי זה מפרש המשך חכמה ביאור חדש וייחודי בירושלמי, שמפרשו נלאו להבין כוונתו. דאיתא בירושלמי (כלאים ח, ב) דאסור לרכב על פרידה שהיא נולדה מסוס וחמור שרבעו יחד, דכשם שאסור להנהיג שור וחמור יחדיו, קל וחומר שיש לאסור להנהיג בהמה שהיא כלאים, והרי הוא כמנהיג חמור וסוס יחדיו. ואף על פי ששניהם מין טמאין, מכל מקום, מדברי סופרים אסור אפילו לפי הרמב"ם בשני מינים אפילו ששניהם טמאים או ששניהם טהורים כמבואר לעיל, ואף על פי שלפי הטעם של צער בעלי חיים אין זה קל וחומר כלל וכלל, דאין שייך צער בבהמה אחת, צריך לומר, דכונת הירושלמי, דלולי טעם זה, היה לאסור מקל וחומר שאסרו חכמים גם בזה, דהרי אין שייך טעם זה בסוס וחמור, שהם מינים טמאים, אלא משום לא פלוג אסרו, כמבואר לעיל].

והקשו בירושלמי (שם) מדוע כתוב בשמואל-ב (יג, כט) "וַיַּעֲשׂוּ נַעֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לְאִמָּנוּן פְּאֶשֶׁר צָנָה אַבְשָׁלוֹם וַיִּקְמֹוּ כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּרְבְּבוּ אִישׁ עַל פְּדֹוֹ וַיִּנְסֹוּ", מבואר שרכבו על פרדה. ומתוך הירושלמי וז"ל "אין למדין

אחרים אינו נאסר, אם לענין מלקות גם כן לא לקי, דכרמך כתיב אצל הלאו. וזה תמיה דיהיה גרע מכלאי זרעים. וראיתי שמביאים ראיה מהך דאמר בכלאים פרק ז, ה מעשה באחד שזרע כרמו בשביעית, ובא מעשה לפני רבי עקיבא ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו, ובמכות (כא, ב) תנן יש חורש תלם כו' בשביעית, וחייב משום כלאים, ומוקי כרבי עקיבא. אולם מהא אין ראיה, דהא רבינו שמשון כתב שם בכלאים דאף דהענבים לא נאסרו, מכל מקום הגפנים נאסרו דהא הזמורות אינם הפקר, ואם כן קרינא כרמך, ושפיר לקי עלה משום כלאים, רק דלקושיית תוספות (יבמות פג, ב ד"ה אין אדם אוסר) דאטו אם זרק חלב לתוך קדירה של חבירו מי לא נאסר, על זה שפיר מתרץ,

חבירו לוקה, וסובר המשך חכמה דבאמת אין זה תימה אם בדבר זה יש קולא בכלאי הכרם].

⁵ תמצית דבריו: יש שהביאו ראיה, שיש איסור כלאים לעשות כלאים בכלאי חבירו אפילו שאינו אוסר. אבל המשך חכמה דוחה דבריהם, וסובר, שאין איסור לעשות כלאים בכלאי חבירו. ועל פי זה מתרץ מדוע הנותן נבלה בקדרת חבירו אוסר, ובכלאי חבירו אינו אוסר, דשאני כלאי חבירו, שאינו אסור כלל בשל חבירו.

[כב]

⁶ לפני שנבאר דבריו יש להקדים הקדמה קצרה. דהנה בתורה מפורש האיסור של הנהגה של שור וחמור בלבד, כדכתיב "לא תחַרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו", ובבבא קמא (נד, ב) למדו דלאו דוקא שור וחמור, אלא הוא הדין לכל שני מינים אסורים מהתורה. ונחלקו הראשונים בביאור כונת חז"ל, הרמב"ם (כלאים ט, ח) סובר, דמה שלמדו חז"ל לכל הבהמות, היינו דוקא טהורה עם טמאה, אבל שני מינין טהורים או טמאים מותרים מהתורה, ולא אסור אלא מדרבנן. אבל הראב"ד (שם, הלכה יא), והרא"ש הלכות כלאים (סימן ה), ועוד הרבה ראשונים סוברים שמהתורה אסור בכל שני מינים, אפילו ששניהם טהורים או ששניהם טמאים.

ותוכן דבריו לבאר מה הטעם שאסרה תורה שלא לחרוש בשור וחמור יחדיו. והנה במדרש הגדה, ובדעת זקנים בעלי התוספות, והרא"ש והטור

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בשני מינים טהורים או טמאים, שאסורים בהרבעה ומתעברים זה מזה, אבל טהור מן הטמא אינו מתעבר (בכורות ז, א), ולא יבא להרכיב כל כך. והעיקר, שזה חוק מחוקי התורה ואין לנו לחקור טעמו.⁷

הגדה, דעת זקנים בעלי התוספות, הרא"ש והטור) דהשור מעלה גרה והחמור רואה ומצטער, וזה כשיטת רמב"ם (כלאים ט, ח) דמן התורה דוקא מין אחד טהור ומין אחד טמא, ויש לכוון לזה מה דאמרו בירושלמי כלאים (ח, ב) דלאיסי אסור לרכוב על גבי פרידה, והא כתיב (שמואל ב, יג, כט) וירכבו איש על פרדו כו' אין למדין מן המלכות, דגבי מלכות מצינו שמצערין בעלי חיים, וכמו שאמר בפרק קמא דעבודת גילולים (יא, א) עוקרין על המלכים, ויעויין תוספות שם (ד"ה עוקרין). אמנם במורה חלק ג פרק מט כתב, ויראה לי כי גם טעם איסור קבוץ שני מינים כו' רצונו לומר לא תחרוש כו' כי אם יקבץ שניהם ירכיב אחד על חברו כו', אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין כו', וזה מתנגד לשיטתו במשנה תורה (כלאים ט, ח), דאדרבא עיקר האיסור לפי זה שייך רק

מהם על חברו, והראיה על זה, היות הדין הזה כולל לזולת שור וחמור, אחד שור וחמור אחד כל שני מינין, אלא שדבר הכתוב בהוה"עכ"ל. ויש לדקדק דנהא מבואר דטעם איסור הנהגה של שור וחמור, כדי שלא יבוא לידי הרבעה. והנה אמרו בבכורות (ז, א) שאין מין טהור וטמא מתעברין זה מזה, ולא יבוא לידי הרבעה, ואם טעם איסור הנהגה משום סייג של הרבעה, על כורחך אסור מהתורה הנהגת שני מינים טהורים או שני מינים טמאים, ואסרה תורה בשור וחמור משום סייג בלבד, וזה סותר למה שפסק הרמב"ם במשנה תורה ומובא לעיל, דמהתורה אסור רק במין טמא ומין טהור. [ומכל מקום, גם לפי טעם זה, יש לפרש הירושלמי דאין למדין מן המלכות, שמפני כבוד המלכות דהוא כבוד הרבים, דוחה איסור הרהור ומרחק ממשגל]. ולאחר שביאר שני הטעמים, מסיק המשך חכמה, דבאמת לא ידוע לנו הטעם הנכון, וזה חוק מחוקי התורה, ואין לנו לחקור טעמו. זה תוכן דבריו.

⁷ תמצית דבריו: כמה טעמים נאמרו באיסור הנהגת שור וחמור יחדיו: א. שמין הטהור מעלה גרה, והטמא לא, ויצטער הטמא כשרואה המין הטהור אוכל. ולפי זה, אין איסור מהתורה אלא מין טמא וטהור. ב. שלא יבוא להרביע בידו שני המינים, דמין בשאינו מינו אינו רובע מעצמו, וראוי להרחיק עצמו מראיית דברים אלו. ולפי זה מהתורה אסור בשני מינים, ששניהם טהורים או טמאים, ושור וחמור נאסר מהתורה מחמת סייג. ג. באמת הוא חוק, ואין צריך לחקור בטעמו.

מן המלכות". וצריך ביאור מה כונת הירושלמי. ולאור הנ"ל מבאר המשך חכמה, דכיון שאיסור הנהגת כלאים יסודו מטעם צער בעלי חיים, לכן מותר במלכות, דמשום כבוד המלכות התירו לצער בעלי חיים, כדאייתא בעבודה זרה (יא, א), שכשהיה המלך מת, היו עוקרין הגדין שיש על הפרסות מהסוס של המלך, כדי שאחרים לא ירכבו עליו, ואף על פי שיש בזה צער בעלי חיים, כתבו התוס' (שם, ד"ה עוקרין) שכבוד המלכות, שהוא כבוד של כלל ישראל, והוא כבוד דרבים דוחה לאו דצער בעלי חיים. ולפי זה יש לבאר דזה כונת הירושלמי דאין למדין להתיר הנהגה בפרדה מהמלכות, דהותר משום כבוד מלכות צער בעלי חיים, לכן התירו להם לרכב בפרדות, שזה כבוד המלכות ודוחה צער בעלי חיים, ולכן דוחה איסור הנהגה של כלאים.

אבל הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג פרק מט) מבאר טעם אחר, וז"ל "ולפי זאת המדה החשובה אשר ראוי לכונן אליה ולהחזיק בה [פירוש, להרחיק המשגל], הזהירו חכמים ז"ל מהסתכל בבהמה ועוף בשעה שנוזקין זה עם זה. וזהו הטעם אצלי באסור כלאי בהמה, כי בידוע שלא יתעורר איש ממין אחד לבעול איש ממין אחר על הרוב אם לא ירכיבוהו עליו בידים, כמו שתראה אלו הפחותים מולידי הפרדים עושים תמיד, ומאסה התורה שישפיל איש מישראל מעלתו לזה המעשה, למה שבו מן הפחיתות והעזות שיתעסק בדברים שמאסה התורה לזכרם, כל שכן לעמוד עליהם ולעשותם, רק בעת הצורך, ואין הצורך לזאת ההרכבה. ויראה לי כי טעם אסור קבוץ שני מינים באי זה מעשה שיהיה, אינו רק להרחיק מהרכבת שני מינים, ר"ל לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, כי אם יקבץ בין שניהם, פעמים ירכיב אחד